

KRIMINĀLATBILDĪBA PAR TERORISMU

Angelina Else,

Baltijas Starptautiskās akadēmijas maģistra programmas “Tiesību zinātne” maģistrante (2020),
Latvija

E-pasts: angelina12@inbox.lv

Abstract

Acts of terrorism often result in fatalities, but the impact of terrorism is not limited to loss of lives. Terrorism acts can disturb or suspend the peace process; they cause, lengthen, or deepen conflicts and escalate violence. In addition, terrorism has an effect on the economy of the state, given that combatting of terrorism requires significant temporal and financial resources.

The threat posed by international terrorism not only constitutes one of the biggest challenges that the world and Europe in particular is currently facing, but also affects the security and economic interests of the Latvian nationals. In addition, terrorism-related crimes threaten the security of not only separate states, but that of the entire international community as well.

In the view of the author, the relevance of the topic is illustrated by the fact that 23 May 2018, saw the Criminal Act of Latvia being complemented by a new (IX¹) section on “Crimes Related to Terrorism”, thereby underscoring the preparedness of Latvia to adjust its legislative framework in order to avert possible threats of terrorism. The new version of the law sees terrorism, financing of terrorism, invitation to terrorism and terrorism threats, recruitment and training of persons for terrorism, travelling for terrorism purposes, and justification of terrorism classified as criminal offences.

Author has chosen the topic of terrorism with the aim of exploring the definition of terrorism and its depiction in international and Latvian law, as well as analysing the criminal liability for terrorism prescribed by the Latvian law and determining the issues associated with the classification of terrorism.

The paper consists of introduction, three chapters, and conclusion. In the first chapter, the definition of terrorism is considered. The second chapter is devoted to the analysis of criminal liability for terrorism under the Latvian law, and the third chapter – to the issues associated with the classification of terrorism. Finally, conclusions with respect to the threats posed by terrorism to the European Union and Latvia are drawn.

Keywords: terrorism; criminality; conflict; criminal activities; violence; extremism; religion; state.

Ievads

Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Drošības Padomes (DP) normās ir ietverts, ka terorisms visās tā iespējamās formās un izpausmēs rada vienu no nopietnākajiem draudiem starptautiskajam mieram un drošībai un jebkurš terorisma akts ir krimināls un neattaisnojams, neatkarīgi no tā izdarīšanas motivācijas.¹

Starptautiskā terorisma radītais apdraudējums ir viens no nopietnākajiem izaicinājumiem ne tikai pasaulē un Eiropā, bet ietekmē arī Latvijas valstspiederīgo drošību un ekonomiskās intereses.

Pēdējo gadu laikā Eiropā terorisma draudi ir pastāvīgi pieauguši, tādēļ arī Latvijā kompetentajām iestādēm ir jābūt gatavām reaģēt dažādās ārkārtas situācijās un tiesiskajam regulējumam ir jābūt atbilstošam, lai novērstu potenciālus terorisma draudus un uzbrukumus.²

Saskaņā ar Eiropola datiem 2017. gadā Eiropas Savienībā (ES) 33 džihādistu uzbrukumos nogalināti 62 cilvēki (2016. gadā 13 uzbrukumos nogalināti 135 cilvēki). Tikai 10 uzbrukumus, kas notika šajā laika posmā, nacionālās valdības kvalificēja kā “pabeigtus”, jo tie bija sasnieguši savus mērķus. 2017. gadā 27 uzbrukumi tika novērsti vai ir bijuši neveiksmīgi (3 novērsti 2016. gadā). Lielākais bojā gājušo skaits teroristu uzbrukumus rezultātā – 150 bija 2015. gadā (4 – 2014. gadā). 2017. gadā bija ievērojami mazāks skaits uzbrukumus, kuros nogalināti cilvēki. 10 no 33 teroristu uzbrukumiem tika kvalificēti kā pabeigti, 12 uzbrukumos mērķis netika sasniegts pilnībā,

un 11 uzbrukumi tika novērsti, lielākoties Francijā un Apvienotajā Karalistē. 62 cilvēki gāja bojā teroristu uzbrukumos: Lielbritānijā (35), Spānijā (16), Zviedrijā (5), Francijā (3), Somijā (2) un Vācijā (1). Vēl 819 cilvēki tika ievainoti. Kopumā 705 cilvēki 18 ES dalībvalstīs apcietināti uz aizdomu pamata par šo personu iesaistīšanos teroristiskās darbībās (373 apcietinājumi veikti Francijā).³

Būtiska nozīme ir sakārtotam nacionālajam tiesiskajam regulējumam, kas atbilst starptautiskajām tiesībām un regulē visu kompetento iestāžu sadarbības mehānismus un tiesības terorisma novēršanas pasākumos, kriminālprocesā, operatīvo darbību pasākumos, ārkārtas situācijās u. tml.

Raksta mērķis ir izpētīt terorisma jēdziena izpratni starptautiskajās un Latvijas tiesību normās, kā arī aplūkot kriminālatbildību par terorismu Krimināllikumā un izvērtēt ar tā kvalifikāciju saistītās problēmas.

Darbam izvirzītie uzdevumi: izanalizēt terorisma jēdzienu un kriminālatbildības par terorismu tiesisko regulējumu; noskaidrot ar terorisma kvalifikāciju saistītās problēmas.

Darba izstrādei izmantotas šādas tiesību normu interpretācijas un pētniecības metodes: loģiskā metode, sistēmiskā interpretācijas metode (lai noskaidrotu tiesību normu savstarpējo jēgu un sakarību), gramatiskā metode (lai noskaidrotu tiesību normu jēgu).

Terorisma jēdziens un būtība

Terorisms ir vardarbības forma, kas izmanto vardarbību kā mehānismu, kas rada vai veicina pārmaiņas. Teroristi izmanto slepkavības, postīšanu, cilvēku izkropļošanu vai vardarbības draudus, iebiedējot, tādējādi terorizējot individuālas personas, grupas, kopienas vai valdības, lai piespiestu minētos objektus pakļauties savām politiskajām prasībām, kuru izpildi vai respektēšanu nav iespējams panākt legītīmā ceļā.⁴

Tulkojumā no latīņu valodas vārds *terror* nozīmē “bailes”, “šausmas”. Terors un terorisms ir iebiedēšanas politika vai politisko pretinieku nomākšana ar spēka metodēm. Ir jānošķir jēdzienus “terors” un “terorisms”, jo terors ir pie varas esošo privilēģija (parasti to neoficiāli, slepeni īsteno valsts). Savukārt terorisms ir nomākto, apspiesto un neapmierināto atbildes reakcija – iebiedēšanas politika un politiskās varas piespiešana uz klausīt opozīciju ar spēka metodēm.⁵

Pastāv vairāki šīs parādības skaidrojumi, kurus var sastapt gan dažādu valstu normatīvajos aktos, gan dažādās starptautiskās pretterorisma programmās un, protams, dažādu zinātnieku un speciālistu definējumos un skaidrojumos.

Terorakti vienmēr ir notikumi, kuros iesaistītas vismaz trīs puses: noziedznieki, upuri un tā sauktā mērķauditorija, kas pakļaujas psiholoģiskam spiedienam. Par mērķauditoriju teroristi parasti izvēlas valdību, kuru mēģina piespiest sadarboties. Turklāt tiek veikti pasākumi, lai ar masu mediju starpniecību iedarbotos uz sabiedrību kopumā, tādā veidā piespiežot to atbalstīt teroristus un viņu prasības.

Juridisko terminu vārdnīcā sniegts šāds terorisma skaidrojums: terorisms – spīdzināšana, dedzināšana vai citas darbības, kas vērstas uz cilvēku iznīcināšanu, miesas bojājumu vai cita kaitējuma nodarīšanu cilvēka veselībai; uzņēmumu, celtņu, naftas vai gāzes vadu, elektrolīniju, satiksmes ceļu un līdzekļu, telekomunikācijas tīklu vai citas mantas iznīcināšana vai bojāšana nolūkā kaitēt Latvijas Republikai vai tās iedzīvotājiem, kā arī šajā pašā nolūkā kaitēt Latvijas Republikai vai tās iedzīvotājiem, kā arī šajā pašā nolūkā izdarīta saindēšanās vai epidēmiju un epizootiju izplatīšana.⁶

Autores skatījumā visaptverošs un plašāks terorisma definējums ir piedāvāts 2017. gada 15. marta Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvā 2017/541, kur noteikts, ka turpmāk minētās tīšās darbības, kas valstu tiesību aktos tiek definētas kā nodarījumi, kas pēc to rakstura vai apstākļiem var radīt smagu kaitējumu valstij vai starptautiskai organizācijai, tiek definētas kā teroristu nodarījumi, ja tās izdarītas ar vienu no mērķiem, kas uzskaitīti direktīvas 2. punktā, tostarp uzbrukumi personas dzīvībai, kas var izraisīt nāvi, personas nolaupīšana vai ķīlnieku sagrābšana, gaisa kuģa, kuģa vai cita sabiedriskā vai preču transportlīdzekļa sagrābšana, sprāgstvielu vai ieroču, tostarp ķīmisko, bioloģisko, radioloģisko vai kodolieroču ražošana, glabāšana, iegūšana, transportēšana, piegāde vai lietošana.

Terorisma novēršanas tiesiskā regulējuma problēmas

Teroristiskās vardarbības akti ir noziegumi pret sabiedrisko drošību un mieru. Saut pie atbildības par tiem var saskaņā ar vispārējo kriminālo likumdošanu par slepkavību, sprādzienu organizēšanu un citiem vardarbīgiem noziegumiem bez nepieciešamības pierādīt speciālo teroristisko nodomu – tieši iebaidīt iedzīvotājus vai ietekmēt valdību veikt vai neveikt noteiktas darbības. Vispārējās likumdošanas trūkums attiecībā uz teroristiska rakstura noziegumiem ir personu kriminālvajāšanas iespējas tikai pēc notikumiem, kuru rezultāti daudzos gadījumos ir traģiski un graužoši vai noticis nozieguma mēģinājums. Mūsdienās juridiskā zinātne izvērtē terorismu kā parādību trijos aspektos:

- 1) kā noziedzīgu nodarījumu;
- 2) kā teroristiskās organizācijas/grupas;
- 3) kā teroristiskās doktrīnas.

Pamatprasības terorisma atzīšanai par kriminālnoziegumu ietvertas ANO konvencijās, protokolos un rezolūcijās. Pēc universālo dokumentu par pret darbību terorismam ratifikācijas valstīm nepieciešams uzsākt tajos saturošo normu un prasību iekļaušanu nacionālajā regulējumā.

Jau pagājušā gadsimta piecdesmitajos gados valstis sāka apvienoties starptautiskajās kopienās. Līdz ar to radās un līdz pat šodienai saglabājas nepieciešamība tiesību harmonizācijā, lai kopīgi risinātu problēmjautājumus, kurus rada atšķirīgas tiesību sistēmas un to piemērošana. Šobrīd krimināltiesisko un kriminālprocesuālo regulējumu būtiski ietekmē Eiropas Savienības tiesību attīstība, kas ir vērsta uz tiesību harmonizāciju un pārrobežu sadarbības veicināšanu.⁷

Eiropas Savienība veic virkni mērķtiecīgu pasākumu, lai novērstu jaunus uzbrukumus: pastiprināta kontrole uz Eiropas ārējām robežām, policijas un tiesu iestāžu sadarbības uzlabošana aizdomās turamo personu meklēšanā un vainīgo personu kriminālvajāšanā un tiesāšanā, terorisma finansējuma plūsmu ierobežošana, organizētās noziedzības apkarošana, radikalizācijas un vervēšanas novēršana u. c.

2018. gada 23. maijā spēkā stājās apjomīgi grozījumi Krimināllikumā, to papildinot ar jaunu IX¹ nodaļu "Noziegumi, kas saistīti ar terorismu". Grozījumu sagatavošanā līdzdarbojās arī Valsts Drošības dienests, un viens no grozījumu mērķiem bija visus ar terorismu saistītos noziegumus ietvert atsevišķā nodaļā, parādot, ka šie noziegumi apdraud ne tikai vienas atsevišķas valsts, bet starptautisko drošību kopumā. Vienlaikus ar šiem grozījumiem par noziedzīgām tika atzīta virkne darbību, kas iepriekš nebija sodāmas kā pabeigts noziegums. Atzīstot terorisma propagandas izplatīšanas kaitīgumu, par terorisma publisku slavināšanu vai attaisnošanu turpmāk tika noteikta kriminālatbildība. Vienlaikus ar šiem grozījumiem par noziegumu atzīta arī apmācīšanās terorismam, kā arī ceļošana terorisma nolūkā.⁸

Autore piekriņ profesora U. Krastiņa viedoklim, kas izteikts Krimināllikuma komentāros, ka terorisms kā sevišķi smags noziegums apdraud Latvijas Republikas ekonomisko sistēmu un valsts vai starptautisko drošību. Tajā pašā laikā terorisms apdraud arī cilvēku dzīvību un veselību, mantiskās intereses, uzņēmumu, iestāžu un organizāciju normālu darbību, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību.⁹

Krimināllikuma 79.¹ pantā paredzēta kriminālatbildība par terorismu un saskaņā ar panta pirmo daļu kriminālatbildība paredzēta par spridzināšanu, dedzināšanu, kodolķīmisko, ķīmisko, bioloģisko, bakterioloģisko, toksisko vai citu masveida iznīcināšanas ieroču lietošanu, masveida saindēšanu, epidēmiju vai epizootiju izplatīšanu, personas nolaupīšanu, ķīlnieku sagrābšanu, gaisa, sauszemes vai ūdens transportlīdzekļu sagrābšanu vai citādām darbībām, ja tās veiktas nolūkā iebiedēt iedzīvotājus vai piespiest valsti, tās institūcijas vai starptautiskas organizācijas izdarīt kādu darbību vai atturēties no tās, vai kaitēt valsts, tās iedzīvotāju vai starptautiskas organizācijas interesēm (terorisms). Panta otrajā daļā paredzēta kriminālatbildība par valsts teritorijā vai kontinentālajā šelfā izvietotu fizisku objektu, automatizēto datu apstrādes sistēmu, elektronisko tīklu, kā arī citu objektu, kuru mērķis ir nodrošināt valsts drošību, iznīcināšanu vai bojāšanu, ja šādas darbības veiktas šā panta pirmajā daļā paredzētajā nolūkā. Iepriekš minētais pants jau bija Krimināllikumā un tika pārcelts uz jauno nodaļu, nemainot iepriekš noteikto.

Krimināllikuma 79.² pantā paredzēta kriminālatbildība par terorisma finansēšanu, tostarp, ja tā izdarīta lielā apmērā. Saskaņā ar likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 20. pantu atbildība par Krimināllikumā paredzētu noziegumu, kas izdarīts lielā apmērā, iestājas, ja nozieguma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tajā laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu. Priekšmetu vērtība nosakāma atbilstoši tirgus cenām vai tām pielīdzinātām cenām nodarījuma izdarīšanas laikā.¹⁰ Savukārt Krimināllikuma 79.³ panta “Teroristu grupa” pirmajā daļā paredzēta atbildība par teroristu grupas, tas ir, personu grupas pēc iepriekšējas vienošanās, organizēšanu nolūkā izdarīt vienu vai vairākus noziegumus, kas saistīti ar terorismu, kā arī par iesaistīšanos šādā grupā, un panta otrajā daļā par teroristu grupas vadīšanu vai piedalīšanos šādas grupas izdarītajos šā panta pirmajā daļā minētajos noziegumos.

Krimināllikuma 79.⁴ pants “Personas vervēšana, apmācīšana un apmācīšanās terorismā”, kur personas vervēšana izpaužas kā fiziskas un psihiskas iedarbības paņēmieni, tajā skaitā uzaicinājums, pierunāšana, draudi, uzpirkšana vai citāda ietekmēšana, lai panāktu, ka persona piekrīt veikt teroristiskas darbības vai iesaistīties teroristu grupā, paredz kriminālatbildību par personas vervēšanu terorismam vai iesaistīšanai teroristu grupā. Arī apmācīšana un apmācīšanās terorismam tagad ir kriminālsodāmas darbības.¹¹

Bez iepriekš minētiem pantiem Krimināllikuma IX¹ nodaļas 79.⁵ pantā ir paredzēta kriminālatbildība par ceļošanu terorisma nolūkā, tās organizēšana vai cita veida veicināšana, līdz ar to kriminālizējot ceļošanu uz ārvalstīm terorisma nolūkā (ar nolūku izdarīt vai sekmēt teroristisku noziegumu izdarīšanu, arī sniegt vai saņemt terorisma apmācību) un 79.⁶ pantā ir paredzēta kriminālatbildība par terorisma attaisnošanu, aicinājumu uz terorismu un terorisma draudiem, kriminālizējot terorisma publisku slavināšanu, noliegšanu, attaisnošanu, arī aicinājumu uz terorismu un tāda rakstura materiāla izplatīšanu, paredzot kriminālatbildību par draudiem īstenot terorismu.

Darbā “Publiskā aicinājuma uz terorismu krimināltiesiskais regulējums, un tā piemērošanas teorētiskās un praktiskās problēmas” Ē. Treļš veica pētījumu ar mērķi noskaidrot, ar kādām grūtībām saskaras tiesību piemērotājs, izmeklējot kriminālprocesus, kas tika uzsākti pēc Krimināllikuma 88.² panta (vēsturiskā likuma redakcijā līdz 2018. gada 23. maijam) “Aicinājums uz terorismu un terorisma draudi”. Autores skatījumā Ē. Treļa pētījumā rezultātā noskaidrotie apstākļi attiecināmi arī uz tām problēmām, ar kurām var saskarties tiesību normu piemērotājs, izmeklējot kriminālprocesus pēc Krimināllikuma 79.¹ panta “Terorisms”.

Krimināllikuma 79.¹ pantā ietvertais noziedzīgais nodarījums ir klasificējams kā smags noziegums. Noziedzīga nodarījuma objekts ir ar Krimināllikumu aizsargātas valsts, sabiedrības, cilvēku kolektīvu un atsevišķu indivīdu intereses, kuras apdraud noziedzīgs nodarījums, nodarot tām vai draudot nodarīt kaitējumu.

Terorisms apdraud Latvijas Republikas ekonomisko sistēmu un valsts un starptautisko drošību. Tajā pašā laikā terorisms apdraud arī cilvēka dzīvību un veselību, mantiskās intereses, uzņēmumu, iestāžu un organizāciju normālu darbību, vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību.

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārēja izpausme (darbība vai bezdarbība), kas rada vai var radīt kaitējumu citu personu likumiskajām tiesībām un interesēm. U. Krastiņš skaidro jēdzienu “darbība” – krimināltiesiskā nozīmē darbība ir personas aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas pauž šīs personas apzinātu gribu, un tā ir vērsta pret noziedzīga nodarījuma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām personu interesēm.¹²

Krimināllikuma 79.¹ panta sastāva objektīvā puse izpaužas panta pirmajā daļā norādītās darbības izdarīšanā tādā kā spridzināšana, dedzināšana, kodolķīmisko, ķīmisko, bioloģisko, bakterioloģisko, toksisko vai citu masveida iznīcināšanas ieroču lietošana, masveida saindēšana, epidēmiju vai epizootiju izplatīšana, personas nolaupīšana, ķīlnieku sagrābšana, gaisa, sauszemes vai ūdens transportlīdzekļu sagrābšana un citādu minētajā pantā darbību izdarīšana. Krimināllikuma 79.¹ panta nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārēja izpausme (darbība vai bezdarbība), kas rada vai var radīt kaitējumu citu personu likumiskajām tiesībām un interesēm.

Pēc autores domām, interesants ir Dr. iur. J. Baumaņa piedāvātais Krimināllikuma 79.¹ panta vērtējums. Minētais autors norāda, ka, vērtējot konkrētu normu, jākonstatē, ka tajā saskatāmas visas trīs kriminālatbildības kvanta dimensijas (nedalāmo, vismazāko un neatņemamo substanci jeb kvantu):

1) minētajā normā redzama kriminālatbildības kvanta sabiedrības indivīdu dimensija, kuru atklāj vārdi "iedzīvotāju intereses", kā arī vārda "terorisms" etimoloģija; šis vārds cēlies no latīņu vārda *terror*, kas nozīme bailes, šausmas;

2) normā redzama arī kriminālatbildības kvanta nodarījumu izdarījušās personas dimensija, kas sasaistīta ar nolūku kaitēt kriminālatbildības kvanta sabiedrības indivīdu dimensijā ietilpstošajām iedzīvotāju interesēm;

3) visbeidzot apstākļi, ka Latvijā noziedzīgi nodarījumi, kuros konstatēts personas nolūks kaitēt kaut kādām iedzīvotāju interesēm un kuru daudzums, autors pieļauj, ir ļoti liels, netiek kvalificēts kā terorisms, atspoguļo kriminālatbildības kvanta krimināltiesisko normu piemērotāja dimensiju, kas saistīta ar intelektuāliem procesiem normu interpretācijā un, iespējams, arī šaubām.¹³

Terora akti ir kvalificējami kā noziegumi, un kā bruņotu uzbrukumu teroru aktu pieļaujams kvalificēt tikai tad, ja var konstatēt teroristu saikni ar kādu konkrētu valsti, kura tos atbalsta vai jebkādā veidā veicina. Lai cik sarežģīta būtu situācija, ir jāņem vērā fakts, ka džihādisma ideju iedvesmoti teroru aktu veicēji par mītnes valsti var būt izvēlējušies jebkuru draudzīgi noskaņotu valsti un šādā gadījumā ir pilnīgi nelogiski terora aktu kvalificēt kā bruņotu uzbrukumu.¹⁴

Atsevišķos gadījumos nepieciešams nošķirt terorisma sastāvu no citu noziegumu sastāviem: īpašuma iznīcināšana un bojāšana, bruņota formējuma organizācija un dalība tajā, bandītisms, gaisa kuģa aizdzīšana, diversija, pīrātisms, valsts pārstāvja dzīvības apdraudējums, uzbrukums personai vai organizācijai, kas bauda starptautisko aizsardzību, valsts varas vardarbīga sagrābšana. "Īpašais" nolūks ir galvenā pazīme, pēc kuras terorisms ir nošķirams no citiem "konkurējošiem" noziedzīgo nodarījumu sastāviem. Literatūrā šie sastāvi tiek dēvēti kā terorisma izpausmes, kaut arī tie ir pastāvīgi noziegumi ar savām specifiskām pazīmēm. ASV Centrālās Izlūkošanas pārvaldes Pretterorisma centra (ang. *CIA's Counterterrorist Center*) izpilddirektors Pols Pillars (*Paul Pillar*) formulēja četras būtiskas atšķirības starp teroristiskajām organizācijām un citiem noziedzīgiem grupējumiem: a) teroristi darbojas nevis impulsīvi, bet saskaņā ar izstrādātu plānu; b) teroristiem ir politiski, nevis kriminālie mērķi. Atšķirībā no organizētās noziedzības teroristi grib mainīt esošo kārtību sabiedrībā, nevis iegūt naudu; c) teroristu uzbrukumu objekti ir civiliedzīvotāji, nevis militārpersonas; d) teroristi darbojas starpnacionālās grupās, vairums gadījumos neievērojot valstu robežas.¹⁵

Cilvēktiesības arī terorisma noziegumu izmeklēšanas kontekstā nozīmē, ka ikviens, kas tiek apsūdzēts noziegumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu. Cilvēktiesību ievērošanas procedūra jebkura veida pret terorismu vērstos pasākumos noteikti ietver taisnīgu apiešanos attiecībā uz personām, kuras iespējams veikušas vai atbalstījušas organizatoriski, finansiāli vai kā citādi terora aktu. Jēdziens "taisnīga apiešanās" ir ļoti plašs. ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem 3. pants nosaka, ka neviena dalībvalsts nedrīkst izsūtīt, nosūtīt atpakaļ vai izdot kādu personu citai valstij, jāpastāv pamatots iemesls uzskatīt, ka šai personai var draudēt spīdzināšana.¹⁶

Eiropas Padomes Ministru Komiteja 2002. gada jūlijā pieņēma Vadlīnijas cilvēktiesību ievērošanai un cīņai pret terorismu un aicināja dalībvalstis nodrošināt, lai tās būtu plaši izplatītas visu to iestāžu vidū, kuras ir atbildīgas par cīņu pret terorismu". Devītā panta 2. punktā noteikts, ka personai, kura apsūdzēta teroristiskās darbībās, piemērojama nevainīguma prezumpcija. Ikvienu apsūdzēto uzskata par nevainīgu, kamēr vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu. Ikvienam apsūdzētajam tiek garantētas tiesības uz aizstāvību.¹⁷

Autore, apzinot aktualitātes judikatūrā, pievērsa uzmanību Tieslietu ministrijas sagatavotajam apskatam par Eiropas Cilvēktiesību Tiesas (ECT) spriedumiem. Tā, piemēram, ECT spriedumu apskatā ietvertais 2017. gada 4. aprīļa spriedums lietā *C-544/15 Sahar Fahimian pret Bundesrepublik Deutschland*¹⁸, kur ECT interpretēja Direktīvu 2004/114, nosakot dalībvalsts novērtējuma brīvības

robežas, saņemot studenta vīzas pieteikumu no trešās valsts pilsoņa, un vērtēja viņa iespējamus draudus valsts drošībai. Lietā konstatēts, ka Irānas valstspiederīgā pēc maģistra grāda iegūšanas informācijas tehnoloģijās Vācijas vēstniecībā Teherānā iesniedza vīzas pieteikumu, lai studētu doktorantūrā, veicot izpēti projektu, kura mērķis ir atrast jaunus aizsardzības mehānismus viedtālruniņiem. Vīza tika noraidīta, pamatojoties uz draudiem valsts drošībai, proti, ka zināšanas, kuras persona iegūtu, varētu tikt ļaunprātīgi izmantotas viņas izcelsmes valstī, kā arī universitāte, kuru persona absolvējusi, ir iesaistīta dažādās militārās aktivitātēs Irānā un iekļauta sarakstā ar struktūrām, kas sniedz atbalstu Irānas valdībai. ECT atgādināja ES mērķi veicināt to, lai Eiropu padarītu par studiju un profesionālās apmācības pasaules augsta līmeņa centru. Kā arī ECT norādīja, ka valsts drošības vārdā pieņemtajam pasākumam būtu jābūt pamatotam tikai ar attiecīgās personas personisko rīcību un šī rīcība radītu reālu, faktisku un pietiekami nopietnu apdraudējumu sabiedrības pamata interesēm. Proti, dalībvalstij ir jāveic katras situācijas individuāls izvērtējums, tomēr tai pastāv plaša novērtējuma brīvība pieņemt lēmumu attiecībā uz vīzas izsniegšanu, lai novērstu arī potenciālus draudus. Konkrētajā lietā ECT atteikumu personai studēt doktorantūrā atzina par pamatotu. Minētais spriedumu analizēja arī Latvijas zinātnieki un speciālisti (piemēram, V. Soņeca un E. Petrocka-Petrovska).¹⁹

Secinājumi

Ja pirms gadiem desmit varēja uzskatīt, ka terorisms ir lokāla un ar laiku izzūdoša parādība, tad mūsdienu apstākļos nākas atzīt, ko notikusi terorisma globalizācija. Vēl tikai nesen teroristisko aktivitāšu epicentrs pārvietojās no reģiona uz reģionu, ikreiz paliekot mazāk vai vairāk lokāls savā izplatībā. Šobrīd ir vieglāk nosaukt valstis, kur šī fenomena nav, nekā tās, kurās tas nav pārvērties par nopietnu problēmu.

Autore secina, ka Latvijā nav izveidojusies plaša tiesu prakse Krimināllikuma IX.¹ nodaļas normu piemērošanā, tāpēc šīs normas piemērošanas un kvalifikācijas apsvērumiem ir juridiski teorētisks raksturs. Taču, ņemot vērā terorisma globālo raksturu, svarīga ir drošības situācija Latvijas kaimiņvalstīs, kas arī var ietekmēt Latvijas valsts un iedzīvotāju drošību.

Atsauces

- ¹ Plāno kriminalizēt ar terorismu saistītus noziedzīgus nodarījumus. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/290133-plano-kriminalizet-ar-terorismu-saistitus-noziedzigus-nodarijumus-2017> (skatīts 2019. gada 17. maijā).
- ² Plāno kriminalizēt ar terorismu saistītus noziedzīgus nodarījumus. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/290133-plano-kriminalizet-ar-terorismu-saistitus-noziedzigus-nodarijumus-2017> (skatīts 2019. gada 18. maijā).
- ³ Terorisms Eiropas Savienībā: uzbrukumi, bojāgājušie un aresti. <http://www.europarl.europa.eu/news/lv/headlines/security/20180703STO07125/terorisms-eiropas-savieniba-uzbrukumi-bojagajusie-un-aresti> (skatīts 2019. gada 18. maijā).
- ⁴ Vēstures enciklopēdiskā vārdnīca. <http://vesture.eu/index.php/Terrorisms> (skatīts 2019. gada 10. maijā).
- ⁵ Turpat (skatīts 2019. gada 10. maijā).
- ⁶ Juridisko terminu vārdnīca (2009). Rīga: Multineo. 342. lpp.
- ⁷ Voins, V. Terorisma novēršanas un apkarošanas teorētiskās un praktiskās problēmas Latvijas Republikā un Eiropas Savienībā. https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Valdis_Voins_kopsavilkums_rev.pdf (skatīts 2019. gada 10. maijā).
- ⁸ Valsts drošības dienesta pārskats par dienesta darbību 2018. gadā. <https://vdd.gov.lv/lv/noderigi/publikacijas/valsts-drosibas-dienests-publice-parskatu-par-dienesta-darbibu-2018.-gada.art129> (skatīts 2019. gada 17. maijā).
- ⁹ Krastiņš, U., Liholaja, V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa. Rīga: Tiesu Namu aģentūra. 2018.
- ¹⁰ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: Latvijas Republikas likums, 1998. gada 3. decembris. Latvijas Vēstnesis, 331/332 (1392/1393), 04.11.1998.
- ¹¹ Turpat.
- ¹² Treļš, Ē. Publiskā aicinājuma uz terorismu krimināltiesiskais regulējums, un tā piemērošanas teorētiskās un praktiskās problēmas. http://www.trels.lv/publikacijas_15.html (skatīts 2019. gada 17. maijā).
- ¹³ Baumanis, J. Kriminālprocesuālā pierādīšanas standarta tiesiskie, terminoloģiskie, psiholoģiskie un filozofiskie aspekti. Jurista Vārds, 18.09.2018., Nr. 38 (1044), 28.–31. lpp.
- ¹⁴ Blese, D. Terorisms un tā kvalifikācija starptautisko tiesību aspektā. Jurista vārds. 19.01.2010. Nr. 3.
- ¹⁵ Treļš, Ē. Publiskā aicinājuma uz terorismu krimināltiesiskais regulējums, un tā piemērošanas teorētiskās un praktiskās problēmas http://www.trels.lv/publikacijas_15.html (skatīts 2019. gada 17. maijā).

- ¹⁶ Konvencija pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanas vai sodīšanas veidiem. Latvijas Vēstnesis, 135(4533), 30.08.2011.
- ¹⁷ Eiropas Savienības Pamattiesību Harta. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 2012/C 326/02.
- ¹⁸ 2017. gada 4. aprīļa Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā C-544/15 *Sahar Fahimian pret Bundesrepublik Deutschland*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A62015CJ0544>.
- ¹⁹ Soņeca, V., Petrocka-Petrovska, E. Eiropas Savienības Tiesa: aktualitātes judikatūrā. Jurista Vārds, 24.10.2017., Nr. 44 (998), 22.–27. lpp.